

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
T.a.v. drs. F. Gräper-van Koolwijk, staatssecretaris
Postbus 16375
2500 BJ 'S-GRAVENHAGE

Datum
3 april 2024
Kenmerk
TIS/U202400179
Telefoon
06 38563879
Bijlage(n)
1

Reactie VNG op stelseladvies 'Toegang tot Cultuur' (Raad voor Cultuur, januari 2024)

Geachte mevrouw Gräper,

Op 26 januari jl. publiceerde de Raad voor Cultuur (hierna: Raad) zijn advies 'Toegang tot cultuur. Op weg naar een nieuw bestel in 2029'. De Raad adviseert de overheidsfinanciering zo veel mogelijk te laten bijdragen aan een rijk cultureel leven voor iedereen in Nederland. Wij hebben met veel interesse het rapport gelezen. Hierbij geeft de VNG haar reactie op het stelseladvies, geleid door de VNG-propositie *Samen cultuur borgen*.

Breed advies

Het advies vertolkt het geluid vanuit een vertegenwoordiging van de culturele sector en van andere, bij het stelsel betrokken stakeholders, van beleidsmakers en bestuurders tot creatieven en cultuurmakers.

Gemeenten herkennen zich grotendeels in de trends en ontwikkelingen die de Raad in het advies schetst. De sector geeft aan een andere invulling op het stelsel te willen zien. Dat onderschrijven wij van harte, maar we willen onderstrepen dat een andere invulling alleen in gezamenlijkheid gerealiseerd kan worden. Het vergt betrokkenheid van alle relevante partijen, waaronder ook de rijkscultuurfondsen.

Roep om verandering

Het huidige cultuurstelsel, de beleids- en financieringsinstrumenten en het gebrek aan samenhang ertussen staat gelijke toegang tot kunst en cultuur voor organisaties, makers en publiek in de weg. Dit is de boodschap van de Raad aan het rijk. Zoals de Raad in zijn rapport terecht noemt, is het cultuurbestel niet enkel een aangelegenheid en verantwoordelijkheid van het rijk. In de gehele culturele keten, van basis tot de top, zijn gemeenten en provincies de belangrijkste publieke financier van de culturele sector in zijn volle breedte. Daarbij zijn ze (co)financiers van instellingen in een stelsel dat zou moeten doorwerken tot alle plekken in Nederland. Kunst en cultuur beperken

zich immers niet tot de stedelijke gebieden. De boodschap van de Raad is dus ook aan gemeenten gericht. Gemeenten en provincies roepen op tot verbetering van de huidige situatie, maar zien ook dat dit betekent dat zij een andere rol en verantwoordelijkheid moeten pakken. Het 'prototype' dat de Raad in dit advies voorlegt, heeft echter nog een grote mate van uitwerking nodig. Eerst willen gemeenten de kaders helder krijgen, die gaan helpen bij het gesprek over dit prototype en de uitwerking.

VNG-propositie *Samen cultuur borgen*

Het advies geeft diverse handvatten voor die kaders. De VNG licht enkele belangrijke handvatten uit in de propositie *Samen cultuur borgen* (2024). Deze gemeentelijke inbreng over de toekomst van het cultuurbestel publiceerden we op 22 januari jl., vlak vóór het uitkomen van het stelseladvies van de Raad. U vindt deze propositie in de bijlage. Onze reactie is grotendeels opgebouwd langs de pijlers cultuurwaarde, cultuurstimulering, cultuurspreiding en cultuurfinanciering. Wij reageren dan ook uitsluitend op die voorstellen uit het advies waar wij ons bij kunnen aansluiten.

Duidelijkere taakverdeling en afstemming tussen overheden

Gemeenten en provincies zijn voorstanders van een goed samenspel, ware het één bestuurslaag met ieder hun eigen verantwoordelijkheden en taken die dusdanig goed zijn afgestemd en functioneren dat een culturele maker, beoefenaar of bezoeker daar optimaal de vruchten van plukt. Bestuurslagen zouden versterkend, als vliegwiel, moeten werken. Als bestuurlijk partner in het cultuurstelsel zijn wij van mening, net als de Raad, dat de huidige interbestuurlijke afspraken op cultuur aan herziening toe zijn. De waarde van cultuur voor inwoners en voor de samenleving staat bij gemeenten niet ter discussie. Zij zien dit als een publieke taak en hebben daarin zelf werk te verrichten, zoals ook opgetekend in de propositie. Gemeenten willen dat commitment aangaan, maar dat kunnen ze niet zonder steun van het rijk en de provincies. Hierbij is ook van belang dat er oog blijft voor de rol en verantwoordelijkheden van diverse grotere kerngemeenten in het cultuurbestel van Nederland waar de concentratie van voorzieningen niet alleen tot schaalvoordelen leidt, maar dit ook onderscheidende ankerpunten zijn voor het landelijke culturele ecosysteem als geheel.

Het huidige stelsel gaat uit van een harde scheiding waarin het rijk verantwoordelijkheid neemt voor de top en voor talentontwikkeling en de gemeenten voor de 'basis' (toeleiding). In het nieuwe stelsel pleiten wij voor een verschuiving waarbij het rijk medeverantwoordelijkheid draagt voor die lokale basis; zowel professionele cultuurorganisaties (podia, broedplaatsen, etc.) als de amateurkunsten. De vraag die wij centraal willen stellen bij de uniforme overheidsgedachte is: wat is minimaal nodig vanuit de bestuurslagen voor een gelijke toegang tot cultuur voor iedereen in Nederland? Bekostiging en uitvoering als onderdeel van de gezamenlijke doelstellingen en rolverdeling verdient nog de nodige uitwerking. Een minimale vereiste hiervoor zijn de extra middelen vanuit het rijk die door de Raad worden voorgeschreven.

Wettelijke verankering

De Raad stelt dat het samenspel via een Kaderwet voor cultuur als wettelijke basis voor het stelsel dient te worden ingericht met daarin verankering van de zorgplicht van gemeenten en provincies. Volgens de Raad is dit nodig voor het doelgericht handelen door de overheden. Uitgangspunt van de VNG is dat gemeenten gerespecteerd worden als eigenstandige en democratisch gelegitimeerde bestuurslaag. Een wet is niet de enige manier om borging te realiseren. Wij werken graag mee aan zorgvuldig onderzoek, waarin, naast het verkennen van zo'n zorgplicht, ook wordt gekeken naar de financiële gevolgen van die wettelijke verankering. Voor gemeenten is voor een

wettelijke taak voldoende stabiele financiering via het gemeentefonds een essentiële randvoorwaarde. Ook moet goed gekeken worden naar de duur van een dergelijk proces hoe dit ordentelijk in te richten.

Integraal werken aan een stelsel als 'cultureel ecosysteem'

De Raad stuurt aan op een bredere definitie van het cultuurbestel, vanuit de metafoor van het stelsel als 'ecosysteem'. De cultuurregio's (mits landelijk dekkend) krijgen daarin een spilfunctie; van amateurkunstbeoefening tot professionele kunsten. Wij ondersteunen die oproep van harte en tegelijkertijd zien wij de uitdaging; zowel in de spreiding van middelen via de rijkscultuurfondsen als in de samenhang met andere domeinen. De verwevenheid van die onderdelen in de keten waaruit een ecosysteem is opgebouwd, werpt een vraag op over de haalbaarheid en (financiële) uitvoerbaarheid van het advies c.q. het prototype. Met name omdat we zien dat op verschillende plekken in Nederland dragers (oftewel duurzaam geborgde culturele basisvoorzieningen) in de keten ontbreken. Een stelsel met oog voor ook deze 'dragere' van het ecosysteem, is mede afhankelijk van de aanwezigheid van beleid en – stimulansen op andere domeinen dan het culturele. Denk aan de domeinen economie (zoals Regiodeals en brede welvaart), onderwijs (inzet kunstvakdocenten en cultuureducatie), zorg en gezondheid (cultuurbeoefening leidt tot gezondheidswinst) en het brede sociale domein (faciliteren van de sociale basis vanuit gemeenschappen en het leggen van verbinding). Het cultuurstelsel succesvol vernieuwen en/of optimaliseren zou ook gepaard moeten gaan met een bewuste bijdrage vanuit andere (beleids)domeinen en met een integrale afstemming.

Verbinding professionals en amateurkunst

De breedte van het advies laat zich ook vertalen door de oproep van de Raad dat een toegankelijk stelsel meer aandacht heeft voor educatie en talentontwikkeling en een hechtere verbinding tussen amateurkunst en professionals. Hier zien wij ook een gezamenlijke rol voor de rijkscultuurfondsen. Die verbinding is voor veel, zo niet, alle gemeenten relevant en noodzakelijk. Amateurkunst biedt een bron van talent. In dit kader vragen gemeenten extra aandacht vragen voor vrijwilligers; een onmisbare factor in een cultuurstelsel en niet één keer genoemd door de Raad. Vrijwilligers zijn hard nodig om het verenigingsleven te besturen. Ook zijn ze onmisbaar als ondersteuning in de uitvoeringspraktijk van de professionele kunsten; van festivals tot producerende gezelschappen, van musea tot (pop)podia. De verbinding tussen de amateurkunst en professionele sector zien wij graag als meer wederkerig als het gaat om ondersteuning van elkaar.

Cultuurbeoefening als basis

De gedachten rondom een wettelijke verankering van cultuur leeft bij vele partijen. In het licht van bovenstaande, zou de VNG bij een verkenning naar wettelijke verankering willen betrekken hoe we het 'recht op cultuurbeoefening en -deelname' van inwoners kunnen borgen, zoals ook op hoofdlijnen in de Grondwet is vastgelegd. Wij zien dat daarvoor een nationale visie nodig is op cultuurbeoefening, inclusief talentontwikkeling als basis voor professioneel vakmanschap. In de cultuurpropositie stellen we dat naast cultuureducatie tijdens schooltijd iedere gemeente een basisvoorziening (al dan niet gelieerd aan scholen) zou moeten hebben voor de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse culturele activiteiten. Daarvoor is een basisinfrastructuur nodig waarvan de Raad al in 2014 de contouren schetste: "voorzieningen voor cultuuronderwijs, cultuureducatie en -participatie, amateurkunst en laagdrempelig aanbod, die de humuslaag van het culturele leven vormen en waarin leren en kennismaken centraal staan". De landelijk dekkende invulling van deze basis zien wij als onderwerp van het bestuurlijk gesprek én de wettelijke verkenning. Hierbij is het

van cruciaal belang dat – zoals de Raad adviseert – extra middelen vanuit het rijk beschikbaar worden gesteld om dit doel te realiseren.

Prioriteer de vernieuwingsagenda

De VNG doet aan u de dringende oproep om prioriteit te geven aan de vernieuwing van het bestel en het gesprek hierover. Niet alleen met de andere stelselpartner, het IPO, maar óók, via de VNG, met diverse gemeenten van verschillende groottes en provincies, de rijkscultuurfondsen en vertegenwoordigers van de brede culturele sector: zowel de branche- en belangenverenigingen alsook die uit de 'niet gevestigde orde'. Het is in ons aller belang, en staat ten dienste van de sector én samenleving, dat we in de relatief korte periode de kansen en (on)mogelijkheden verkennen van het prototype dat de Raad heeft voorgelegd. De Raad zou ook vervolgonderzoek op (onderdelen van) het prototype kunnen doen, met een heldere opdracht.

Naast het feit dat gemeenten een onzekere financiële tijd tegemoet gaan vanaf 2026, zijn we ons ervan bewust dat er weinig tijd is voor het realiseren van een stelselwijziging per 2029. De dialoogagenda die de Raad voorstelt, helpt ons daarbij.

Samen verkennen

Tot slot doet de VNG het voorstel, samen met het IPO, om op korte termijn een interbestuurlijke stuurgroep in te stellen, met vertegenwoordiging van gemeenten, provincies en het rijk waarin juridische, financiële en beleidsmatige expertise vertegenwoordigd is. Deze stuurgroep kan een verkenning doen naar de rolverdeling van overheden, een keuze maken voor de invulling van deze rolverdeling en hiervoor een juridisch en financieel fundament leggen.

We zien uit naar uw beleidsreactie.

Een afschrift van deze brief sturen wij aan de vaste Tweede Kamercommissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Hoogachtend,
Vereniging van Nederlandse Gemeenten

mr L.K. Geluk
Algemeen directeur